

Од традиционално кон инклузивно образование/училиште/настава/наставник

Снежана Мирасчиева¹

¹ Факултет за образовни науки

Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Македонија

snezana.mirascieva@ugd.edu.mk

Анстракт

Во доменот на цивилизацискиот развој, образованието се движи по патот од сегрегација кон интеграција, од ексклузивност кон инклузивност. Со право може да се констатира дека концептот на инклузивно образование е прифатен во многу земји. Инклузивноста како атрибут подразбира нов модел на организирано поучување и учење кој се идентификува и потврдува преку создавање на инклузивна култура, креирање на инклузивна политика и развивање на инклузивна практика во нашите училишта. Овие чекори се однесуваат и на создавањето нов модел на наставник кој ќе одговори на потребите на инклузивната настава. До која етапа од патот на инклузија се нашите наставници е прашањето кое е предмет на интерес во овој труд. Во истражувањето се опфатени наставници од основното училиште, а користен е прашалник со индикатори на инклузивноста. Индикаторите на инклузивност се определени во шест области и три димензии. Анализата на податоците во истражувањето покажа дека трите димензии во индексот на инклузивност не се еднакви развиени. Димензијата која се однесува на развојот на инклузивна практика побавно се развива. Евидентен е недостаток на конкретни инструкции, пристапи и модели во подготовката, реализацијата и евалуацијата на инклузивната настава. Овие сознанија се поттик за натамошни истражувања.

Клучни зборови: *инклузивно образование, инклузивно училиште, инклузивна училница, инклузивна настава, инклузивен наставник.*

From traditional to inclusive education / school / teaching / teacher

Snezana Mirascieva¹

¹*Faculty of Educational Sciences*

University "Goce Delcev" Stip, Macedonia

snezana.mirascieva @ ugd.edu.mk

Abstract

In the field of the development of civilization, education is moving down the way from segregation to integration of exclusivity to inclusiveness. With reasonably we could conclude that the concept of inclusive education is accepted in many countries. Inclusiveness as an attribute implies a new model of organized teaching and learning that is identified and confirmed by creating an inclusive culture, creating an inclusive policy and the development of inclusive practice in our schools. These steps apply to the creation of a new model of teacher that will address the needs of inclusive teaching. By that stage of the way of the inclusion of our teachers is the subject of interest in this paper. The research covers primary school teachers, and used the questionnaire with indicators of inclusiveness. Indicators of inclusion are divided into six areas and in three dimensions. The analysis of the research data showed that the three dimensions in the index of inclusiveness are not equally developed. Dimension which refers to the development of inclusive practice is slower developing than others. There is an evident lack of concrete instructions, approaches and models in the preparation, implementation and evaluation of inclusive teaching. These findings are an incentive for further researches.

Keywords: *inclusive education, inclusive schools, inclusive classroom, inclusive education, inclusive teacher.*

Теоретска рамка на истражувањето

Воведни напомени

Глобализацијата во цивилизацискиот свет остави силен печат во сферата на образованието и воспитанието, образовните институции, училищата, наставникот. Од таа перспектива, образованието се движи по патот од сегрегација кон интеграција, од

ексклузивност кон инклузивност. Со право може да се констатира дека концептот на инклузивно образование е прифатен во многу земји. Инклузивноста како атрибут подразбира нов модел на организирано поучување и учење кој се идентификува и потврдува преку создавање на инклузивна култура, креирање на инклузивна политика и развивање на инклузивна практика во нашите училишта. Овие чекори се однесуваат и на создавањето нов модел на наставник кој ќе одговори на потребите на инклузивната настава. До која етапа од патот на инклузија се нашите наставници е прашањето кое е предмет на интерес во овој труд.

Дефинирање на основните поими

Заради поголема прегледност и термилошка јасност во овој дел од трудот е направен обид да се определат основните поими во нашето истражување. Терминот инклузијата има различно значење (лат. *inclusio*- 1.затворање, заграда; 2. вклучување, опфаќање; 3. состојка, состав; 4. заокруженост). Втората определба е иста како во англискиот јазик (анг. *inclusive* - содржи, содржина, опфаќа, вклучува, припаѓа). Инклузијата во своето општо значење е вклучување, опфаќање на сите, содржина. Поимот инклузија е спротивен од поимот ексклузија со кој се означува исклучување, непотполна содржина. Определбите на поимите настава, наставник, воспитание и образование ја богатат стручната педагошко-дидактичка литература и се добро познати. Од тие причини овде нема истите да ги дефинираме. Имајќи ги во предвид овие сознанија, инклузивното образование во својата развојна и стимулативна димензија ги вклучува сите ученици со посебни образовни потреби (со пречки во развојот и талентираните). Аналогно на тоа, инклузивно е она училиште кое ги опфаќа и постојано ги вклучува сите ученици во наставните, воннаставните, општествено-корисните и културно-јавните активности според нивните индивидуални можности и способности.(Илиќ,2010,17). Од тука, инклузивната настава е нов дидактички модел на организирано поучување и учење кое ги опфаќа, прифаќа и интензивно вклучува децата и младите според нивните индивидуални потенцијали, интереси и очекувани резултати (М.Илиќ,2010,13). Инклузивната настава ги поддржува разликите меѓу учениците. Инклузивната настава во концепциска, организациска и реализациска смисла бара инклузивен наставник, како нејзин креатор, водител и непосреден учесник. Затоа улогата на наставникот, неговата

личност, позиција и функција имаат пресудно влијание на успешната инклузија во институционалното воспитание и образование.

Методолошка рамка на истражувањето

Во рамки на предметот ја определивме целта на истражување и тоа во контекст на ставовите и мислењата на наставниците за застапеноста на инклузивноста во средината во која што работат. Претпоставивме дека наставниците се согласни во ставовите и мислењата за инклузија во училиштето. Во истражувањето беа опфатени 72 наставници од основното училиште во Штип. Од инструментите го применивме Прашалникот за возрастни кои ги содржи индикаторите на инклузивност, кои пак се составен дел на Индексот на инклузивност.¹ Индексот на инклузивност е всушност сеопфатен развојно-методолошки концепт со систем на документи и инструменти за проценка на состојбата и утврдување на следните чекори во процесот на трансформација на училиштето во современо инклузивно училиште. Индексот е креиран и структуриран во духот на цивилизациско-хуманистичките сфаќања, социо-психолошки, педагошко-методолошки и дидактичко-методички сознанија за индивидуалитетот на секое дете во училиштето кое тежнее кон вистинска инклузивност. Во својата содржина, индексот опфаќа четири елементи и тоа: клучни поими, рамки за проценка (димензии и области), материјали за проценка (индикатори и прашања) и процес на инклузија во три меѓусебно поврзани димензии за унапредување на развојот и работата на училиштето и тоа: создавање на инклузивна култура, креирање на инклузивна политика и развивање на инклузивна практика во нашите училишта. Овие димензии се во функција на насочување на ставовите и мислењата кон позитивни промени на училиштето во правец на инклузијата. Секоја димензија е поделена во две области, а секоја област содржи од пет до единаесет индикатори на инклузија. Со нив може да се добие слика за состојбата во училиштата да може да се проектираат идните развојни приоритети. Секој индекс е објаснет со низа прашања, искази и тврдења на четири степени (за учениците, возрастите и училиштето). Индексот ги содржи следните димензии и области: димензија А (создавање инклузивна култура) во две области: А1- градење на заедница и А2- воспоставување инклузивни вредности; димензија В (креирање на инклузивна политика) и областите: В1- создавање училиште за сите и В2- организација на поддршка на разликите и димензија С (развој на

---

¹ Индексот на инклузивност е превземен од М.Илиќ (Inkluzivna nastava, 2010, Istocno Sarajevo, 257-260).

инклузивна практика) во областите: С1- организација на учењето и С2 – мобилизација на ресурсите. Во истражувањето беше применет прашалникот за возрасни.

Анализа на хипотетичката рамка

Анализата на податоците добиени во истражувањето е вршена од квантитативен и квалитативен аспект, по основа на фреквенција на одговорите. Имајќи ја во предвид обемот на податоците, овде ќе бидат претставени дел од нив. Во однос на димензијата која се однесува на создавање инклузивна култура, во првата област градење на заедница, беа поместени осум искази. Во најголем број од исказите наставниците имаат изедначени ставови и мислења. Сепак, интересен е податокот дека наставниците имаат поделени мислења по тврдењето дека мислењето на учениците има влијание на одредени случувања во училиштето. Тука тие се поделени и во ист процент, имаат спротивставени мислења. Така околу 15% од нив не се сложуваат со ова тврдење и исто толкав процент од нив во целост се сложуваат со понуденото тврдење. Истата ситуација се јавува и со третиот исказ според кој учениците во училиштето меѓусебе си помагаат. Така во ист процент (13,8%), наставниците во целост се согласуваат со тврдењето, но толкав е и процентот на наставници кои воопшто не се согласуваат. Во еден од исказите стои дека родителите-старателите ги одбегнуваат разговорите со наставниците. И тука наставниците во речиси ист процент имаат поделени мислења. Така 48,6% од наставниците опфатени во истражувањето не се согласуваат со тврдењето дека родителите ги одбегнуваат разговорите со наставниците. А 42% се согласуваат со ова тврдење. Претпоставуваме дека оваа ситуација е настаната поради фактот што во примерокот наставници беа опфатени наставници од одделенска и предметна настава. Согласноста е карактеристична за предметните наставници, а согласноста за одделенските наставници. Впрочем искуствата говорат дека родителите на ученици од одделенска настава често разговараат со наставникот, било на индивидуални формали или колективни родителски средби. Овие тврдења не беа предмет на истражување во трудот, и затоа остнуваат во рамките на нашата претпоставка. Вреден да се спомене е податокот според кој наставниците во најголем процент (92%) се согласуваат со тврдењето дека наставниците имаат се обраќаат на учениците со почит. И со тврдењата дека постои соработка меѓу училишниот персонал и со управата на училиштето, наставниците во најголем процент се сложуваат. Ваквата слика покажува дека постојат оптимални услови

за градење на заедница во димензионирањето на инклузивната култура. Втората област од димензијата создавање инклузивна култура се однесува на воспоставување инклузивни вредности. По сите седум тврдења од оваа област, наставниците опфатени во истражувањето се согласни во своите мислења. Како илустрација ќе наведеме некои од нив како: учениците сметаат дека можат да го постигнат успехот кој го посакуваат, учениците со посебни потреби еднакво се прифатени во училиштето, во училиштето се настојува да се намалат сите видови на дискриминација. Вреден да се спомене е податокот според кој околу 30 % од наставниците не се согласуваат дека училишниот успех се смета за поважен од соработката со учениците, наспроти 70% од наставниците кои се согласни со ова тврдење. Тоа пак од друга страна води кон одреден модалитет на дискриминација затоа што се наметнува прашањето, како ќе бидат прифатени учениците кои не постигнуваат задоволителен училишен успех. Сепак доколку ги претставиме сумативно податоците добиени во истражувањето по првата димензија, можеме со сигурност да кажеме дека во нашите училишта постои одреден степен на инклузивна култура. За тоа колкав е тој степен, во истражувањето не добивме релевантни податоци. Во однос на втората димензија, креирање на инклузивна политика, индикаторите за инклузивност во вид на тврдења беа поделени во две области: создавање училиште за сите и организација на поддршка на разликите. Анализата на добиените податоци од истражувањето упатуваат на сознанијата дека наставниците во најголем процент се согласни со тврдењата. Така, во однос на тврдењето дека вклучувањето на сите ученици во училиштето јавно се промовира како негова политика, се забележува согласност кај високи 94% од наставниците. Иста е состојбата и со тврдењето дека учениците имаат можност да го водат наставниот процес, каде 91% од наставниците имаат усогласени мислења. Што се однесува до третата димензија, развој на инклузивна практика поместена во областите: организација на учењето и мобилизација на ресурсите, се јавува одреден степен на неусогласеност. Поделени се мислењата на наставниците по однос на оваа димензија. Претпоставуваме дека една од причините е начинот на поставеност на училишната настава. Одделенските наставници работат со една група на ученици, додека бројот на ученици со кои во рамките на една учебна година се среќава еден предметен наставник е многу поголема. Нашата претпоставка дека наставниците имаат позитивни ставови и мислења за инклузија во училиштето, се потврдува бидејќи наставниците се

согласни со одредени искази кои ја идентификуваат сликата за училиште кое се движи кон инклузија. Од друга страна, со сигурност можеме да кажеме дека трите димензии во индексот на инклузивност не се еднакви развиени. Димензијата која се однесува на развојот на инклузивна практика побавно се развива. Евидентен е недостаток на конкретни инструкции, пристапи и модели во подготовката, реализацијата и евалуацијата на инклузивната настава.

Заклучни согледувања, препораки и сугестии

Инклузијата е живот без предрасуди. Во таа смисла за инклузивно образование, училиште и настава ќе говориме кога ќе постои: опфатеност и вистинска прифатеност на секој, ненасилна комуникација и позитивна емоционална клима, индивидуализација на учењето, дополнителна и додатна помош на секој ученик кому му е потребна. Вистинската инклузија е онаа инклузија која низ сите етапи, препаративна, оперативна и евалуативна, поминува во соработка со семејството, локалната средина и надлежните институции. Процесот на примена на инклузија во училиштето, не завршува овде. Ова е само првиот чекор кон вистинска инклузија во училиштата. Сепак, сознанијата можат да бидат поттик за други натамошни истражувања.

Литература

Bognar, L., Matijević, M., 2002, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb

Dmitrović, P., 2005, *Metodika inkluzivnog obrazovanja*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Sarajevo

Piće, M. 2010, *Inkluzivna nastava - drugo izdanje*, Filozofski fakultet, Istočno Sarajevo

Davidov, V.V., 1995, *O shvatanju razvijajuće nastave*, Zbornik „Saznanje i nastava“, 9-36

Gudjons, H., 1994, *Pedagogija – temeljna znanja*, Educa, Zagreb